

γος ὕλη δινευομένη εἰς λογικὴν καὶ αὐτεξούσιον; "Οχι. ἀναντιρρήτως. Καθότι τὸ νὰ ὑπάρχη ὁ λαὸς μὴ ἰκανὸς τοῦ νὰ γνωρίσῃ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, ἢ νὰ ἀπατάται ὑπὸ τῶν ψευδῶν, τοῦτο δὲν εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἀνυπαρξίας τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο δὲν ἐδιάφερε βέβαια ἀπὸ τοῦ ἂν ἔλεγέ τις, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἠλεκτρικὸν ῥεύσον. διότι μῆτε ὁ λαὸς τὸ γινώσκει, μῆτε οἱ φιλόσοφοι εἰς τοσούτους αἰῶνας ὑπῆρξαν ἰκανοὶ τοῦ νὰ τὸ γνωρίσωσιν. Ἄλλ' ὡς φαίνεται ἡ διαλεκτικὴ δὲν εὐχαρισεῖται εἰς τὰ τοιαῦτα ἐπιχειρήματα. "Ὡς εἰ ἐναντίοι ἔπρεπε διὰ μεταφυσικῶν ἐπιχειρημάτων νὰ ἀποδείξωσι τὸ ἀνύπαρκτον τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι διὰ τῶν ἀποθετικῶν ἐπιχειρημάτων. "Ἐπρεπε εἰς αὐτοὺς μεταφυσικῶς νὰ ἀποδείξωσι τὸ ἀναρχον τῆς ὕλης, καὶ ὅτι φέρει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀρχὴν τῆς ἰδίας ὑπάρξεως, οὔσα ὄν ἀναγκαῖον καὶ ἀνεξάρτητον. "Ἐπρεπε νὰ ἀποδείξωσι σύμφυτον ποιότητα τῆς ὕλης τὴν τῶν σωμάτων κίνησιν. "Ἐπρεπε νὰ ἀποδείξωσι τὸ αὐτόματον νομοθέτην τοῦ σύμπαντος καὶ διατακτὴν τῆς κινήσεως καὶ ἀρμονίας ἀπάντων. "Ἐπρεπε νὰ ἀποδείξωσι τὴν δίνην δημιουργόντε τῆς λογικῆς ψυχῆς, καὶ πῶς ἡ ἀδρανὴς ὕλη ἐδίνευσεν ἑαυτήν. "Ἐπρεπε νὰ ἀποδείξωσι τὴν ὕλην μὴ ἀδρανῆ, ἀλλὰ φύσει ἐνεργητικὴν. "Ἐπρεπε νὰ ἀποδείξωσι τοὺς νόμους τῆς φύσεως μὴ νόμους, καὶ τὰ λοιπὰ, καὶ ἔχι νὰ λέγωσιν, οὐκ ἔστι Θεός. διότι ὁ λαὸς ἀγνοεῖ τοὺς λόγους τῶν φαινομένων, ἢ διότι φοβεῖται τὰ δεινὰ, ἢ διότι ὑπῆρξαν ἀπάταιωνες εἰς τὸν κόσμον.

426. Πλὴν ἄς ἰδῶμεν καὶ καθ' ἑαυτὰς τὰς ἀντιτάσεις τῶν ἐναντίων.

Ἡ τοῦ ἀνθρώπινου γένους, λέγουσιν οὗτοι, ἔλαβεν ἡ ἰδέαν Θεοῦ ἐκ τῆς ἀγνοίας τῶν φυσικῶν αἰτίων. διότι ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἀδυνατοῦσι νὰ καταλάβωσι τὴν αἰτίαν ἐνὸς φαινομένου, Θεὸν ὀνομάζουσι ταύτην. Ἔγω. Ἀλλ' ἀντούτο ἦν ἀληθές, ἔπρεπε νὰ ἦναι θεοσεβεῖς μόνον οἱ ἀμαθεῖς, καὶ πολλῶ πλεον τὰ ζῶα, ὡς ἀπάσας τὰς αἰτίας ἀγνοοῦντα, καὶ ὄχι οἱ βαθυνοες καὶ τὰ μεγάλα πνεύματα, ἅπερ ἐφσῦρον καὶ ἅσπερ αἰτίας ἡμεῖς γινώσκουμεν τὴν σήμερον, ὡς ὁ Πυθαγόρας, ὁ Ἀρχιμήδης, ὁ Πλάτων, ὁ Νεύτων, ὁ Καρτέσιος, καὶ οἱ λοιποί. Τί-δαι, ἡ ἀθεΐα ἐφθασεν ἀραγε εἰς τὴν ἄκραν γνῶσιν τῶν ὄντων, καὶ παρείσδυεν εἰς τὰ ἄδυτα μυστήρια τῆς φύσεως; Καὶ ποῖος τῶν ἀθέων ἐφεῦρε ποτὲ νόμον τινὰ τῆς φύσεως, ἢ καὶ ἐπλησίασεν ὅπως οὖν εἰς τι μυστήριον τῆς φύσεως; Μάλιστα, λέγω ἐγὼ, πρέπει νὰ εἰπῆ τις ὅλον τὸ ἐναντίον, ὅτι δὴλ: ἂν τις δὲν φθάσῃ εἰς τὸ βάθος τῆς ἀμαθείας, δὲν θέλει ἀγνοήσῃ ποτὲ τὴν πρώτην γνῶσιν καὶ νοῦν τῶν ὄντων (α).

427. β'. Εἶναι ἐπίσης ψευδές καὶ τὸ, ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ ἐφυτεύθη εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων ἐκ τοῦ φόβου, καθότι εἶναι νὰ ἀληθές ὅτι οἱ ἄνθρωποι καταρχὰς ἐτρόμαζον, καθὼς καὶ πλεῖστοι τὴν σήμερον, εἰς τὰς βροντὰς, ἀστραπὰς, κεραυνούς, ἐκλήψεις, σεισμούς κτξ.

(α) Ἄξιον οὖν οἶμαι θαυμάσαι τῶν σοφιστῶν, εἰ μήτε ἐξευρεῖν μηδέπω, μήτε ἐξηγήσασθαι δυνάμενοι τὰ τῆς φύσεως, ἔτι καταγιγνώσκουσιν ἀτεχνίαν αὐτῆς. Γαληνός· περὶ χρῆσ. τῶν μερ. βιβ'. ε. κεφ. Θ'.

πλὴν εἶναι παντελῶς ἄλογον τὸ νὰ δώσῃ τις, πῶς ἐκ τοῦ φόβου τούτων ἐφθάσαν εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ οἱ ἄνθρωποι. Καθότι ἂν ὁ φόβος ἦν τὸ αἴτιον τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως, ἔπρεπεν ἀφ' οὗ οἱ ἄνθρωποι ἐφεύρον τὰς αἰτίας τούτων τῶν φαινομένων, νὰ ἀποβάλωσι τὴν ἰδέαν τοῦ ἀνυπαρκτοῦ ὄντος, καὶ ὡς φαίνεται δὲν ἠκολούθησε τοιοῦτον τι, ὡς μένει εἰς τὴν ἀθείαν νὰ ἐξηγήσῃ πῶς τῆς αἰτίας ἀφαιρέσει, διαμένει τὸ ἀποτέλεσμα.

428. γ'. Εἶναι ἐπίσης ψευδὲς καὶ τὸ, ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ ἐφύτεύθη εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῆς πλάνης τῶν ἱερέων. Καθότι ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἱερατείου προαπαιτεῖ ἀφεύκτως τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ οὕτως ὡς καὶ ἡ ὑπαρξίς τῶν δούλων προαπαιτεῖ τὴν ὑπαρξίς τῶν δεσποτῶν. Ὡς ἂν ἦσαν ἱερεῖς εἰς τὸν κόσμον, ὡς νὰ ἀπατῶσι τὸν λαόν, κατὰ τοὺς ἐναντίους, τοῦτο εἶναι τεκμήριον ὅτι προὔπηρχεν ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν λαόν. Καὶ καθὼς εἶναι λῆρος σαφῆς, μὴ ὄντων δεσποτῶν, τὸ νὰ λέγῃ τις ὅτι οἱ δούλοι συμβουλεύουσι τοὺς συνδούλους νὰ ὑπόκηνται εἰς τοὺς ἰδίους δεσπότας, οὕτω καὶ μὴ ὄντος Θεοῦ, ὅτι ὑπῆρχαν λειτουργοὶ αὐτοῦ.

Οὐδαμῶς ὅμως ὀλιγώτερον εἶναι ψευδὲς καὶ τὸ, ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ ὑπῆρξε γόνος τῶν ἡγεμόνων. Καθότι ἅπασαι αἱ ἰσορίαι καὶ αἱ περιηγήσεις τοῦ κόσμου συμφωνοῦσιν ἐν ἐνὶ σώματι ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὑπῆρξαν πρῶτον τοῦ Θεοῦ λατρευταί, εἶτα μετὰ παρέλευσιν αἰώνων συνέστησαν ἡγεμονίας καὶ βασιλείας. Καὶ ὡς φαίνεται εἶναι τῶν ἀδυνατῶν νὰ ἐνεργῇ τις, πρὶν νὰ λάβῃ ὑπαρξίς ἐν τοῖς οὐσί. Δεύτερον δ' ἂν οἱ Βασιλεῖς ἴσχυσαν νὰ ἀπατήσωσι τὸν λαόν,

ὥς να δοξάζη τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἀνυπάρκτου ἔντος, πῶς ἤθελον δυναθῆ να ἐκτελέσωσι τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν φιλοσόφων; τὶς, λέγω, ἐξηπάγησε τὸν Σίνα Κομφύ-
τκιον, τὸν Φοίνικα Ὠχού, τὸν Αἰγύπτου Ἑρμῆν καὶ Ἱερο-
φάντας, τοὺς Γυμνοσοφιστὰς Ἰουδοῦς, τὸν Πέρσην Ζωροά-
στρην, τοὺς Κελτοὺς Δρυΐδας καὶ Σεμνοθέους, τὸν Θράκα
Ὀρφέα, τὸν Σκύθην Ἀνάχαρσιν, τὸν Ἕλληνα Σωκράτην,
τὸν πατέρα τῆς νέας φιλοσοφίας Νεύθωνα, καὶ ἅπαντας
τοὺς λοιποὺς; Τρίτου δ' οἱ περιηγηταὶ τοῦ Κόσμου διη-
γοῦνται, ὅτι ὑπήντησαν εἰς τοὺς ἀγρίους σημεῖα πάμπο-
λλα θρησκευτικά: ὃ ἐστὶ τῆς τῶν θεῶν ὑπάρξεως, οἵτινες
ἔχουσιν οὔτε ἡγεμονίας, οὔτε βασιλείας, ἀλλ' οὔτε σύν-
ταγμα πολιτικόν. Ἀλλ' ὡς φαίνεται αἱ ἀποδείξεις τῆς ἀ-
θεΐας εἶναι ἀνάλογοι μετὰ τοῦ νοῦν τῶν ἑαυτῆς ὑπερασπιστῶν.

429. Ἴδου ὁμως, ἂν θέλης, ὁ λόγος, δι' ὃν περ' οἱ
ἄνθρωποι, οἵτινες ἀναντιρρήτως διέφερον ἡμῶν ὀλοτελῶς,
ἔφθασαν εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ εἰμί, ἔλεγεν
ἕκαστος αὐτῶν ἐν ἑαυτῷ, ὄχι ἀναρχος, οὔτε ἀθάνατος, οὔ-
τε ὁ πατήρ μου, οὔτε ὁ πάππος μου, οὔτε ὁ πατήρ αὐτοῦ,
οὔτε ὁ πάππος αὐτοῦ, οὔτε οὐδεὶς τῶν πρὸ αὐτῶν. Ἐ-
γὼ βλέπω ἀναρρίθμητα ὄντα, να λαμβάνωσιν ὑπαρξιν
ἔμπροσθεν τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν καὶ να θνήσκωσιν. Ὡς
πρέπει να ἦναί τις δημιουργὸς αὐτῶν, χωρὶς να λάβῃ ἐξ
ἄλλου τινὸς τὴν ἀρχὴν καὶ χωρὶς να ἦναι θνητὸς: ὃ ἐστὶν
ἂν τι ἀναγκασίον καὶ ἀνεξάρτητον κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν
διαλεκτικῶν. Ἐγὼ, ἔλεγεν ἕκαστος ἐν ἑαυτῷ, βλέπω σώ-
ματα ἄπειρα ἐπὶ τῆς ἐμῆς κεφαλῆς ἐπικείμενα, ὥς να
κινῶνται μετὰ μεγίστην τάξιν καὶ ἀρμονίαν ἀπὸ καταβολῆς

κόσμου, καὶ μὲ τοσαύτην ταχύτητα, οἷαν οὔτε κατὰ φαντασίαν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δύναται νὰ φαντασθῆ. Ὡς πρέπει νὰ ἦναι τις δημιουργὸς τούτων ἀπάντων. Ἐγὼ, ἔλεγεν ἕκαστος ἐν ἑαυτῷ, βλέπω τὸν Ἥλιον καὶ τὴν Σελήνην νὰ μὲ φωτίζωσι, καὶ τὸν Ἥλιον νὰ μὲ θερμαίνῃ : τουτέστι νὰ μὲ ενεργετῆ, βλέπω τὰς τέσσαρας ὥρας τοῦ ἔτους ἀναγκαίως δι' ἐμὲ.. βλέπω τὸν οὐρανὸν νὰ βρέχῃ τὰ ὄρη ὡς δεξαμενὰς τοῦ ὕδατος ὑπὲρ ἡμῶν, τῆς γῆς νὰ καρποφορῇ, ἅπαντα λέγω ταῦτα πρὸς διατήρησιν τῶν ἐπι γῆς ζώντων, καὶ τοῦτο ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Ὡς ἔστι χεὶρ Θεοῦ ἐνταῦθα, ὅπερ κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν Θεολόγων λέγεται Θεία πρόνοια. Ἐκ τούτων λοιπὸν καὶ ἄλλων ὁμοίων οἱ ἄνθρωποι ἐσύναξαν τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ. Βλέποντες ὁμῶς ὅτι συνέτρεχον πολλὰ τῶν ὄντων εἰς τὴν εὐδαιμονίαν αὐτῶν, ὡς ὁ Ἥλιος, ἡ Σελήνη, κτξ, ἐξέλαβον αὐτὰ ὡς εἰκόνας τοῦ δημιουργοῦ αὐτῶν Θεοῦ, ἢ καὶ τῶν ὄντων ὡς Θεοῦ, ἐξ οὗ ἀνεφάνη ἡ πολυθεΐα, ἣτις εἶναι ἄλλο σημεῖον ἀναντίρρητον τῆς γνώσεως τοῦ λαοῦ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ.

430. Εἶναι ὁμῶς καὶ ἐν ἄλλο εἶδος ἐναντίων, οἳ τινες δέχονται μὲν τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ, πλην ἀντιλέγουσι περὶ τῶν Θεῶν αὐτοῦ προσόντων, καὶ εἰς τοὺς τοιούτους δίδεται ὄνομα ἐπικούρειοι.

ἢ Ἄν - ὁ Θεὸς, λέγουσιν οὗτοι, ἦναι ἀγαθός, διὰ τὴν νὰ δώσῃ κακὰ εἰς τὸν κόσμον ; « Καὶ οὗτος βέβαια εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν περ οἱ Μανιχαῖοι ἐδόξαζον δύο ἀρχὰς τῶν ὄντων : ἀγαθὴν, λέγω τὴν μίαν, καὶ τὴν ἐτέραν πονηράν, ἀναφέροντες εἰς μὲν τὴν ἀγαθὴν ἅπαντα τὰ ἀγαθὰ, εἰς δὲ τὴν πονηράν, ἅπαντα τὰ κακὰ. Πλην ἡμεῖς εἶδομεν

τὸ ἀδύνατον τῆς τῶν δύο Θεῶν ὑπάρξεως (401), καὶ πολλῶ πλεον ἂν οὔτοι ἦναι ἐκ διαμέτρου ἐναντίοι, ὡς οἱ Θεοὶ τῶν Μανιχαίων. διότι ἐκ τοῦ ἀκαταπαύσου πολέμου ὁ πονηρὸς ἤθελε βέβαια ἀφανίσει τὸν ἀγαθὸν πάντοτε.

Οἱ μεταφυσικὶ διαίρουσι τὰ κακὰ εἰς τρία: εἰς μεταφυσικά, εἰς φυσικά, καὶ ἠθικά, καὶ ὀνομάζουσι μεταφυσικά τὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ, φυσικά δὲ τὰ ἐκ τῶν σωμάτων, καὶ ἠθικά τὰ ἐκ τῶν ἀνθρώπων. Ὡς εἰ μὲν ἦν δυνατόν νὰ δημιουργηθῶσιν ἐντελεσέρως τὰ ὕψιστα καὶ δὲν ἐδημιουργήθησαν, τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὰ μεταφυσικῶς κακὰ. τὸ δὲ νὰ ἦναι ἀλγεῖνὰ πρὸς ἡμᾶς τὰ σώματα, τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὰ φυσικῶς κακὰ. τὸ δὲ νὰ βλάπτωσιν ἡμᾶς οἱ ἄνθρωποι, παραβαίνοντες δηλονότι τοὺς νόμους καὶ ἀδικούντες ἡμᾶς, τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὰ ἠθικῶς κακὰ, ὧν ἕκαστον πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἰδίως.

α'. Εἶναι, λέγω ἐγὼ, ἐσχάτη ἀλογία τὸ νὰ ἀποδώσῃ τις εἰς τὸ θεῖον μεταφυσικόν τι κακόν. Καθότι τοῦτο τὸ ἄλλο ἤθελεν εἶναι εἰμὴ ὁ σμικρότατος νοῦς τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐμφανισθῇ μείζων τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ (415), ὡς εἰ ὁ τὰ πρό ποδῶν αὐτοῦ ἀβλεπτῶν νὰ ζητῇ νὰ γένη σύμβουλος τῆς αὐτοσοφίας; Αἰ, ὁ ἀδυνατῶν νὰ κατασκευάσῃ ἐν κρίνου τοῦ ἀγροῦ, καὶ ὁ μὴ εἰδῶς νὰ δημιουργήσῃ ἓνα μύρμηκα, ἀποκαθίστησιν ἑαυτὸν σύμβουλον τοῦ Θεοῦ, ὡς εἰ νὰ διατάξῃ ἄλλως πῶς τάτε οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια! Τί γελοιῶδες ἤθελεν εἶναι, ἂν τις τῶν Κριτιανῶν ἔλεγε πρὸς τὸν Νεῦθωνα, ὄχι ὡς σὺ φρονεῖς, ἀλλ' ὡς ἐγὼ ἐπίσαμαι οὕτως ἔχουσιν οἱ τῆς φύσεως νόμοι!

β'. Τὸ νὰ ἐκλείψωσιν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς τὰ

φυσικά κακὰ ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τοῦτο ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, νὰ ἐκλείψωσι τὰ αἷτια αὐτῶν; τουτέστι τὰ σώματα. Ἄλλὰ - πῶς καὶ ποῦ ἤθελε ζήσοι τότε ὁ ἄνθρωπος; βλέπεις - ὅτι οἱ ἐπικούρειοι ὑπαγορεύουσιν ἀδύνατα: ὁ ἐστὶν ἀντιφάσκουσι (186); Καὶ ἔπρεπε. Καθὼτι αἱ βουλαι τῶν ἀνθρώπων εἶναι πάντοτε ἀνάλογοι μετὰς κεφαλὰς αὐτῶν! Ἐπειτα τὰ φυσικά κακὰ, εἴτε ὅσα ἐμποιοῦσιν εἰς ἡμᾶς τὰ σώματα, ἡμεῖς ὄντες λογικοὶ δυνάμεθα ἄριστα νὰ τὰ ἀποφύγωμεν, χωρὶς νὰ τὰ ἀναφέρωμεν εἰς τὸ θεῖον. Ἄν ὁμοῦς καὶ ἐνίοτε ἀδυνατῶμεν, τότε πάλιν εἶναι ἄδηλον, ἂν ταῦτα ἦναι τῶνόντι πραγματικῶς ἢ κατὰ δόκησιν κακὰ.

γ'. Τὸ νὰ λείψωσιν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς τὰ ἡθικά κακὰ, τοῦτο ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, νὰ ἐκλείψωσι τὰ αἷτια αὐτῶν: τουτέστι οἱ ἄνθρωποι: ὁ ἐστὶν οἱ ἐπικούρειοι. Οὕτως οἱ Ἐπικούρειοι εὐχονται τὸν ἑαυτῶν μηδενισμόν! Ἐπειτα ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον λογικόν. τὸν ἄφησεν ἐν χειρὶ διαβουλίου αὐτοῦ. ἐγχάραξεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὸν νόμον τῆς ἀρετῆς, ὥστε νὰ καθυδύνηται εἰς τὴν πράξιν τῆς ἀγαθοεργίας. Διατί - λοιπὸν ὁ ἐπικούρειος νὰ ἀναφέρῃ εἰς τὸ θεῖον, ὅπερ εἶναι ἔργον τῶν ἰδίων χειρῶν; Δὲν πρέπει, λέγει καὶ ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος, νὰ ἀποδίδῃ τις τὰ τῶν ἀνθρώπων κακὰ εἰς τὸν θεόν (α).

431. Ἄν - λοιπὸν, λέγουσιν, ἄλλοι, ὁ Θεὸς ἦναι ἀγαθός, τίνος ἕνεκεν νὰ μὴν δημιουργήσῃ πρὸ αἰώνων τὸν κόσμον, ἀλλὰ νὰ ἦναι χιλιάδες τινὲς ἐτῶν μόνον ἀπὸ τῆς

(α) Μηδεὶς πειραζόμενος λέγέτω ὅτι ἀπὸ Θεοῦ πεισάζομαι. Ὁ γὰρ Θεὸς ἀπειρασὸς ἐστὶ κακῶν, πειράζει, δ' αὐτὸς οὐδένα. Ἐπίσ. Καθολ. Κεφ. α'.

αὐτοῦ δημιουργίας μέχρι τῆς σήμερον; Πλὴν αὕτη ἡ ἀπορία γεννᾶται ἐξ ἀπάτης. Καθότι ἔσω ὁ κόσμος ὅσον παλαιὸς καὶ ἂν θέλης: διςμιλλιονίων φέρε εἰπεῖν, πλὴν πάντοτε ἠθέλει εἶναι ἐν χρόνῳ, ὡς παρὰ Θεοῦ λαβὼν τὴν ἑαυτοῦ ὑπαρξίν (415), καὶ οὐκ ἔχει ἄλλως γενέσθαι. Ὡς ἡμεῖς μὲν ἠθέλαμεν εἶσθαι δις μιλλιωνιστῆς γεννεᾶς, ἄλλοι ὁμῶς ἀφρεύκτως ἠθέλου εἶναι τῆς πρώτης καὶ δευτέρας γεννεᾶς: ὃ ἐστὶν ἐγγύτατοι τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας. Ἡμῶν λοιπὸν εὐλογούντων τὸν Θεόν, διότι πρὸ αἰῶνων ἔφερεν εἰς φῶς τὸν κόσμον, ἐκεῖνοι ἠθέλου βλασφημοῦν αὐτόν, διότι ἐβράδυνε νὰ τὸν δημιουργήσῃ. Ὡς τὸ νὰ δυσανασχετῆ τις διὰ τὸ ὁ Θεὸς ἐβράδυνε νὰ δημιουργήσῃ τὸν κόσμον, τοῦτο ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, διατι νὰ μὴν γεννηθῇ οὗτος αὐτὸς εἰς τὰς ἐσχάτας τῶν γενναιῶν, ἀλλ' εἰς τὰς πρώτας, ἀλλ' εἶναι τοῦτο, θεομαί, λόγος, ε

432. »Αὐ-ὁ Θεὸς, λέγουσιν ἄλλοι, ἦν ἀγαθός; ἤ τίνοσ ἔνεκεν νὰ κάμῃ τόσους πτωχοὺς εἰς τὸν κόσμον, καὶ πίνας μόνον πλουσίους; Τίνος ἔνεκεν τοσαύτη ἀταξία εἰς τὸν κόσμον ὡς εἰς μία δράξ ἀνθρώπων νὰ τυραυνῆ ἡλιόνια; Τίνος ἔνεκεν οἱ ἐνάρεται νὰ δυσυχῶσι κατα-τρυχόμενοι εἰς ἅπασαν τὴν ζωὴν αὐτῶν, καὶ οἱ κακοὶ νὰ ἐμπιπλῶνται τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου, κτξ'; «

Ἄλλ' ὁ Θεός, λέγω ἐγώ, ἔπλασεν ἐπίσης ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους αἰσθητικούς τε καὶ λογικούς. . αὐτὸς ἔδωκεν ἀνευ τίνος ἐξαιρέσεως εἰς αὐτοὺς τὸν κατοικισμόν τῆς γῆς. . αὐτὸς βρέχει ἐπίσης δι' ἑκάστου τῆς γῆς κάτοικον. . αὐτὸς φωτίζει ὄχι διαφύρως διὰ τῶν ἠλιακῶν ἀκτίνων ἅπαντας τοὺς κατοίκους τῆς γῆς. . αὐτὸς διανέμει παγκοίνως τὸν

τε αἶρα, ὅνπερ ἅπαντες ἀναπνέουσι, καὶ τὸ ὕδωρ, ἐξ οὗ ἕκαστος ὄρεαν πίνει. Ποία ἄλοιπὸν προσωποληψία εὕρισκεται εἰς τὸν Θεόν; Ἄυτὸς δίδων εἰς αὐτοὺς τὸ λογικὸν τοὺς ἀποκαθιστᾷ ἱκανοὺς ὄχι μόνον νὰ διατηρῶσιν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ καὶ νὰ φροντίζωσι καὶ περὶ τῶν ὁμοίων αὐτῶν. Αὐτὸς ἐνεχάραξεν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀνθρώπων τὸν νόμον τῆς ἀρετῆς, ἵως δι' αὐτὸν καὶ νὰ ἐκφεύγωσι πᾶσαν βλάβην τῶν ὁμοίων, καὶ νὰ ῥέπωσι πρὸς εὐποιᾶν αὐτῶν. Τί ἄλοιπὸν ἔπρεπεν ὁ Θεὸς νὰ κάμη, καὶ δὲν τὸ ἔκαμε;

Τέλος.

